

Agnieszka Chęć-Małyszek

Politechnika Lubelska, Wydział Budownictwa i Architektury
Katedra Architektury, Urbanistyki i Planowania Przestrzennego
Department of Architecture
e-mail: a.chec-malyszek@pollub.pl

Kultura społeczeństwa sieci a bezpośrednie kontakty społeczne

STRESZCZENIE

Wraz z postępowaniem cywilizacyjnym i rozwojem techniki proces komunikowania się ludzi uległ zasadniczej zmianie. Sieć internetowa podbiła współczesny świat, doprowadzając do powstania wielu pozytywnych zjawisk, dzięki którym łatwiej jest funkcjonować we wciąż zmieniającym się społeczeństwie. Jednym z najistotniejszych problemów współczesnego człowieka, wynikającym z nieograniczonych możliwości Internetu, jest zanik umiejętności komunikacji interakcyjnej. Zwykła rozmowa *face to face* stała się poważnym problemem społeczeństwa sieciowego, w którym kontakty z przyjaciółmi coraz częściej podtrzymywane są w sposób wirtualny. Problem ten ma ogromne znaczenie dla całości społeczeństwa, gdyż osłabia relacje towarzyskie i rodzinne, rzutując na całokształt życia człowieka. Wpływ sieci na przemiany kulturowe i społeczne przeanalizowany został w różnych aspektach, a niniejszy referat jest próbą zwrócenia uwagi, w jaki sposób korzystanie z sieci internetowej wpływa na bezpośrednie kontakty społeczne.

Słowa kluczowe: komunikacja, kultura społeczeństwa sieci, kontakt *face to face*, bezpośrednie kontakty społeczne, komunikacja w sieci.

Wstęp

Obserwując gwałtowne zmiany społeczne na przestrzeni ostatnich lat, nie trudno zauważyć, że Internet zrewolucjonizował życie człowieka. Stał się jednym z podstawowych **narzędzi** służących komunikacji, niezbędnym do funkcjonowania jednostki w społeczeństwie. Szybko rozprzestrzeniająca się sieć bezpowrotnie zmieniała powszechnie panujący model życia człowieka, przyczyniając się do wyodrębnienia grup ludzi, dla których rozmowy towarzyskie odbywają się głównie za pośrednictwem Internetu.

Pojęcie społeczeństwa sieci jest stosunkowo młodym, złożonym i dynamicznie rozwijającym się zjawiskiem, które zrzesza jednostki w sposób niezależny i automatyczny. Za prekursora koncepcji społeczeństwa informacyjnego (sieciowego) uważa się Manuela Castellsa, który w swojej książce wydanej w roku 2008 ogłosił wiek XV oraz wynalezienie

druku za prawdziwą rewolucję informacyjną. Z kolei wiek XX uznał za punkt zwrotny, w którym głęboka transformacja społeczno-kulturalna, technologiczna i telekomunikacyjna zmieniła dalszy przebieg historii¹.

Dwie ostatnie dekady XX wieku to już współczesne społeczeństwo, które przeładowane jest natłokiem informacji docierających różnymi kanałami. Obecnie świat kierowany jest przez komunikacyjny **system sieci**, który nie tylko zmienia obraz rzeczywistości, lecz wpływa na całokształt życia społecznego, przyczyniając się do pogorszenia, a z czasem i zaniku bezpośrednich kontaktów międzyludzkich².

Liczne portale społecznościowe, poczta elektroniczna czy komunikatory sieciowe stały się podstawą działalności człowieka zarówno w życiu zawodowym, jak i prywatnym, bez których coraz trudniej jest się obejść. Skutkiem jest więc coraz większe ich rozpowszechnienie, które niesie ze sobą istotne zmiany dla codziennego funkcjonowania jednostki.

Po pierwszym okresie fascynacji nowoczesną technologią internetową oraz licznymi przychylnymi opiniami na jej temat uczeni dość szybko zaczęli dostrzegać jej zgubne oddziaływanie na człowieka. Z badań przeprowadzonych przez M. Castellsa w roku 2003 wynika, iż „nadmierne korzystanie z sieci prowadzi do osłabienia a nawet zerwania więzi społecznych i interpersonalnych”³.

Pojawia się zatem pytanie, na które odpowiedzi szukają uczeni z różnych dyscyplin naukowych: W jaki sposób korzystanie z sieci oddziałuje na całokształt życia i funkcjonowania człowieka w aspekcie bezpośrednich kontaktów społecznych?

Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie dotyczące wpływu sieci na podtrzymywanie bezpośrednich kontaktów społecznych. Referat stanowi analizę zależności wynikających z **usieciowienia** społeczeństwa oraz zwraca uwagę na wynikające z tego faktu zmiany w kontaktach *face to face*.

Sieć internetowa a kultura społeczna

W historii cywilizacji wyróżnić można okresy, w których przeważały charakterystyczne rodzaje aktywności człowieka. Niegdyś poziom dobrobytu wynikał z dostępności i umiejętności gospodarowania zasobami przyrodniczymi. Początek XXI wieku to pojawienie się nieograniczonego zasięgu Internetu, który z początku dostępny był tylko dla najmniejszych obywateli. Z biegiem lat stał się bardziej powszechny, stanowiąc główne narzędzie wykorzystywane nie tylko w pracy, ale i w codziennym życiu człowieka. Obecnie pełni on bardzo istotną rolę w komunikacji międzyludzkiej, będąc istotnym czynnikiem warunkującym proces socjalizacji, który stanowi ważny element w procesie uczenia się bycia **ludzką istotą**⁴.

Wiek XXI zapoczątkował okres, w którym podstawę dobrobytu stanowią wiedza, informacja oraz innowacyjność. Szybki postęp technologii i cyfryzacji przyczynił się do wytwor-

¹ M. Castells, *Spółczesność Sieci*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2008, s. 41.

² M. Wawrzak-Chodaczek, *Komunikacja społeczna w świecie wirtualnym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 7.

³ M. Castells, *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, przeł. Tomasz Hornowski, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2003, s. 11.

⁴ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe*, Warszawa–Kraków 1999, s. 40.

zenia się pewnej kultury społeczeństwa sieci, w której to Internet stanowi główne źródło pozyskiwania informacji oraz zdobywania nowych kontaktów towarzyskich. Następujące po sobie zmiany gospodarczo-ekonomiczne spowodowały, iż człowiek został **uzależniony** od sieci, która nie zapewnia mu już jak dawniej wyłączności w podejmowaniu decyzji, lecz coraz częściej zastępuje go w pracy.

Definicji określających, czym jest społeczeństwo informacyjne, jest wiele i wskazują one na różne aspekty funkcjonowania człowieka. Społeczeństwem informacyjnym zazwyczaj nazywa się grupę ludzi znajdującą się na odpowiednio wysokim poziomie rozwoju technologicznego, dla której najcenniejszym i powszechnym dobrem wymiennym jest informacja, a najważniejszym kryterium rywalizacji pomiędzy państwami jest dostęp do informacji i możliwość jej kreowania⁵.

Pierwszą uznaną definicję kultury przypisuje się E. B. Tylorowi, który w 1871 roku ogłosił, iż „kultura, czyli cywilizacja [...] to pojęcie obejmujące wiedzę, wierzenia, sztukę, moralność, prawo, obyczaje oraz inne zdolności jak i przyzwyczajenia zdobyte przez człowieka jako członka społeczeństwa”⁶.

Amerykański uczyony N. J. Smelser uważał że „kultura jest zespołem pewnych wartości, poglądów wobec rzeczywistości a także zachowań ludzi, którzy dzielą ze sobą określony sposób życia”⁷.

Inni badacze, jak P. Kearney i T. G. Plax uznali z kolei, że należałoby tę definicję rozszerzyć, gdyż „społeczność to pewna grupa ludzi prowadząca wspólne życie, zaś kultura jest tym, co ludzie w danej grupie praktykują i wytwarzają, a co składa się na sposób ich życia”⁸.

Z definicji zaproponowanej przez E. M. Rogersa i T. M. Steinfatta, wynika że „kultura to całokształt życia ludzi, złożony z ich wyuczonych i powielanych wspólnie wzorów zachowań, wartości, norm jak i przedmiotów materialnych”⁹.

Istnieje wiele definicji kultury, jednak najogólniej rzecz ujmując, „jest to ogół wytworów działalności ludzkiej, materialnych i niematerialnych, wartości i uznawanych sposobów postępowania, zobiektywizowanych oraz przyjętych w dowolnych zbiorowościach, przekazywanych następnym pokoleniom”¹⁰.

Uwzględniając różne aspekty życia społecznego, najbardziej uniwersalną definicją wydaje się być ta zaproponowana przez S. Czarnowskiego, która mówi, że kultura to „całokształt zobiektywizowanych elementów dorobku społecznego, wspólnych szeregowi grup i z racji swej obiektywności ustalonych i zdolnych rozszerzać się przestrzennie”¹¹.

Z przeglądu powyższych definicji wynika, iż ich autorzy w różny sposób objaśniają pojęcie **kultury**, jednak wszystkie posiadają wiele cech wspólnych. Zatem można uznać,

---

⁵ Z. Stempnakowski, *Administracja elektroniczna [w:] Społeczeństwo informacyjne – problemy rozwoju*, red. A. Szewczyk, Warszawa 2007, s. 48.

⁶ B. Taylor Edward, *Anthropology, an Introduction to the Study of Man and Civilization*, Apleton, New York 1909 (org. 1871), s. 71.

⁷ N. J. Smelser, *Socjologia*, New York 1991, s. 19.

⁸ P. Kearney, T. G. Plax, *Public Speaking in a Diverse Society*, Myfield Pub. Co, Mountain Vie, California 1996, s. 78.

⁹ E. M. Rogers i T. M. Steinfatt, *Intercultural Communication*, Waveland Press 1999, op. cit s. 79.

¹⁰ J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa: PWN 1963, s. 47.

¹¹ J. Wiatr, *Społeczeństwo. Wstęp do socjologii systematycznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1971, s. 87.

że kultura to pewnego rodzaju **program**, który określa sposób myślenia, odczuwania oraz działania w społeczeństwie, niezbędny w procesie komunikacji, wynikający ze sposobu nawiązywania pośrednich i bezpośrednich kontaktów międzyludzkich.

Ważnym elementem kultury społeczeństwa są panujące pewnego rodzaju normy, zasady postępowania oraz obowiązujące zwyczaje, które stanowią istotną podstawę warunkującą zachowania człowieka w danej zbiorowości. Chcąc współistnieć w danej grupie, należy się ich nauczyć oraz przestrzegać, tak aby zyskać akceptację oraz stworzyć bliskie i wartościowe więzi z innymi członkami zbiorowości.

Amerykański antropolog Edward T. Hall w książce pt. *Bezgłośny język*, z 1959 roku, twierdził, iż „[...] kultura jest komunikowaniem się, a komunikowanie się jest kulturą”¹². Zatem oznacza to, że sposób, w jaki się porozumiewamy, określa kulturę, która modyfikuje możliwość kontaktu z innymi członkami zbiorowości. Obecność ludzi wpływa na nasze zachowanie, zmienia je, a kontakt *face to face* pozwala na budowanie bliższych i silniejszych więzi społecznych.

Zmieniające się formy porozumiewania się ludźmi przeobrażają społeczeństwo, prowadząc do pewnego rodzaju przyspieszenia kulturowego. Wpływają na osłabienie więzi interpersonalnych, które stają się krótsze oraz bardziej powierzchowne¹³. Komunikowanie się wyłącznie w sposób pośredni zmniejsza interakcje między ludźmi, ogranicza umiejętność wyrażania uczuć i emocji, co w konsekwencji może prowadzić do wykluczenia społecznego. Podtrzymywanie kontaktów bezpośrednich wpływa na zmniejszenie poczucia wyobcowania i przyczynia się do wzrostu własnej wartości i głębszej samoświadomości.

Wielu badaczy, zagłębiając się w problematykę wirtualnej komunikacji społecznej, próbuje odpowiedzieć na pytania: Czym charakteryzuje się współczesne społeczeństwo?

I tak *Podręczny słownik języka polskiego* PWN określa **społeczeństwo** jako „ogół ludzi pozostających we wzajemnych stosunkach wynikających z podobnych warunków życia, zamieszkujących dane terytorium i posiadających wspólną kulturę”¹⁴.

O społeczeństwie sieci możemy mówić wówczas, gdy przynależenie do pewnej zbiorowości oparte jest na korzystaniu z portali społecznościowych, gdzie skutkiem powstałych więzi jest tworzenie **kultury sieci**, czyli stylu życia, który urealnia te kontakty w codziennym działaniu.

Jednym ze znaczących socjologów, który podjął próbę zdefiniowania tego zagadnienia, jest Manuel Castells. Uznał on „społeczeństwo sieci za rodzaj społeczeństwa informacyjnego, gdzie dla grupy ludzi istotę stanowi budowanie relacji międzyludzkich odbywające się za pośrednictwem Internetu w różnych kręgach zainteresowań, które stanowią główną oś kontaktów”¹⁵.

Fritjof Capra, na którego powołuje się Manuel Castells, uznał, iż „jednym z kluczowych spostrzeżeń podejścia systemowego stała się konstatacja, iż sieć jest naturalnym wzorcem wszystkich form życia. Kiedy widzimy życie, widzimy sieci”¹⁶. Społeczeństwo informacyjne dotyczy każdego, na kogo wpływ mają rozwiązania techniczne oraz

¹² E. T. Hall, *Bezgłośny język*, Warszawa 1987, s. 56.

¹³ T.H. Eriksen, *Tyrania chwili, przekład*, G. Sokół, Warszawa 2003, s. 78–79.

¹⁴ E. Sobol, *Podręczny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016, s. 946.

¹⁵ M. Castells, *Społeczeństwo Sieci...*, s. 458.

¹⁶ F. Capra, *the Hidden Connections: Integrating the Biological, Cognitive, and Social Dimensions of Life into a Science of Sustainability*, Doubleday, New York 2002, s. 9.

w różnym stopniu korzystają oni ze różnych środków komunikacji oraz nowoczesnej technologii w sieci¹⁷.

Na podstawie zaproponowanej powyższej definicji można uznać iż **społeczeństwo sieci** jest to grupa ludzi, która w dowolnym miejscu i czasie może komunikować się i wymieniać między sobą poglądy przy zastosowaniu nowoczesnych urządzeń multimedialnych.

Konsekwencją rewolucji w obszarze informacji staje się coraz bardziej widoczna przebudowa dotychczasowego społeczeństwa (przemysłowego) w społeczeństwo informacyjne. Wielu badaczy widzi społeczeństwo informacyjne jako przedłużenie dominacji systemu kapitalistycznego, gdzie następuje duża przemiana jakościowa. Zawiera ona płaszczyznę porozumiewania się, ale też obszar wytwarzania, produkcji i pracy. Nowe społeczeństwo informacyjne, funkcjonujące w innej erze kulturowej, różni się od wcześniejszych w wielu sferach, między innymi: metodą bogacenia się, organizacją pracy, transportem czy skalą i zasięgiem działania¹⁸.

Ogólnie dostępna sieć internetowa operuje technologią umożliwiającą komunikację społeczną, która zmieniała tradycyjne formy porozumiewania się ludzi. Stanowi ona niezastąpione i uniwersalne medium, które tworzy rodzaj **tablicy ogłoszeń** pozwalającej na szybką wymianę informacji. Pojawienie się sieci na stałe zmieniało dotychczasowy sposób porozumiewania się ludzi, umożliwiając wirtualny kontakt bez konieczności bezpośredniego spotkania z drugim człowiekiem. Internet to miejsce, gdzie dzięki anonimowości i szerokiej skali zasięgu tworzą się społeczności, które porozumiewają się ze sobą pomimo dużego dystansu geograficznego¹⁹. Sieć, traktowana jest jako **maszyna** służąca wymianie informacji. Stanowi potężne narzędzie, które posiada ogromne zasoby komunikacyjne i informacyjne, lecz często są one mało wiarygodne, anonimowe i pozbawione cenzury.

W pierwszej połowie lat 90. Manuel Castells na podstawie przeprowadzonych badań stwierdził, że „sieć internetowa w silny sposób oddziałuje na przestrzeń społeczną, przyczyniając się do zaniku umiejętności komunikacyjnych”²⁰. Uważał on, iż nowoczesna technologia tworzy globalną strukturę, która pozwala na interaktywną wymianę informacji skupionej w określonych miastach reprodukcujących kulturę zaawansowanych społeczeństw sieci.

Globalny rozwój komunikacji internetowej wypiera powszechnie używane przekazy *face to face* na rzecz wirtualnych spotkań, stając się ogólnie stosowanym trendem. Cywilizację XXI wieku cechuje łatwy dostęp do masowej informacji, co w konsekwencji prowadzi do powstawania globalnych trendów w sposobie nawiązywania kontaktów społecznych. Współcześnie informacja stanowi niepodważalną podstawę wszystkiego, gdyż to od niej uzależnione jest życie jednostki w sferze politycznej, gospodarczej i społecznej. Internet niewątpliwie stanowi ogromną skarbnicę wiedzy, jawiąc się jako najpotężniejsze źródło zakłamania i wolności słowa. W tym kontekście można mówić o rewolucji informacyjnej, której wyrazem jest całkowite uzależnienie procesów komunikacji od nieustannego nadzoru oraz sieciowej kontroli jej przepływu.

¹⁷ M. Kęsy, *Społeczeństwo informacyjne w rozwoju cywilizacyjnym ludzkości*, Rzeszów 2011, s. 72–92.

¹⁸ B. Pacek, R. Hoffman, *Działania sił zbrojnych w cyberprzestrzeni*, Warszawa 2013, s. 15–16.

¹⁹ A. Leśniakowska, *Reklama internetowa*, Wydawnictwo One Press Helion, Gliwic 2006, s. 46.

²⁰ M. Castells, *Społeczeństwo Sieci...*, s. 459.

Przejawem **przewrotu**, który dokonuje się w kontaktach społecznych, jest jeden z najszybciej rozwijających się kanałów komunikacji, takich jak media społecznościowe i sieciowe komunikatory. Wirtualne spotkania w czasie rzeczywistym stały się możliwe dla każdego użytkownika Internetu znajdującego się w dowolnym miejscu na świecie, stanowiąc główny kanał wymiany informacji i nawiązywania kontaktów towarzyskich. Przyjmując tezę, że podstawowym spoiwem społeczeństwa jest porozumiewanie się, można uznać, iż uczestnictwo w społeczności sieci internetowej odgrywa znaczącą rolę w procesie nawiązywania i pogłębiania więzi międzyludzkich. Internet to narzędzie pozwalające każdemu, niezależnie od wieku, koloru skóry czy poglądów, wyrazić opinie na dany temat. Jednak czy można uznać go za podstawowe narzędzie służące komunikacji z drugim człowiekiem?

Znaczenie sieci internetowej w życiu człowieka

Dzisiejszy świat opiera się na **komunikacyjnym systemie łączności sieci**, który nie tylko zmienił sposób porozumiewania się ludzi, ale i cały system postrzegania świata²¹. Nawiązywanie znajomości przez portale społecznościowe, pocztę elektroniczną czy komunikatory sieciowe to tylko nieliczne elementy, bez których coraz trudniej jest się obejść współczesnemu człowiekowi.

„Internet stanowi nowoczesny środek w procesie komunikacji, który charakteryzuje się anonimowością i globalnym zasięgiem, co ułatwia nawiązywanie kontaktów międzyludzkich, osłabiając jednocześnie tradycyjne formy porozumiewania się ludzi”²². Wraz ze zmieniającą się technologią przeobrażeniu uległa również sieć oraz sposób jej wykorzystywania przez człowieka. Społecznościowy charakter Internetu to już nie – jak dawniej – narzędzie pracy, lecz główne źródło służące nawiązywaniu i podtrzymywaniu więzi międzyludzkich.

M. McLuhan uważał, iż globalizacja i rozwój technologii komunikacyjno-informacyjnej dały początek pojęciu społeczeństwa technologicznego (termin ten pojawił się w 1968 r. w książce *War and Peace in the Global Village: an Inventory of Some of the Current Spastic Situations That Could be Eliminated by More Feedforward*). Termin ten oddaje w sposób bardzo obrazowy stosunki, jakie panują obecnie na świecie, oraz relacje międzyludzkie, jakie możemy obserwować. Ludzie chcą się przemieszczać w dowolne miejsce i o każdej porze, przy okazji mając gwarancję bycia dostępnymi dla innych. Społeczeństwo mobilne korzysta z wszelkich możliwości, jakie daje powszechny dostęp do informacji, który jest ułatwiony przez nowoczesne technologie przesyłania i dostępu do danych²³.

Pionierem badającym wpływ sieci internetowych na życie społeczne człowieka był R. Kraut, który „wykazał wzrost poczucia osamotnienia oraz ujawnienia się symptomów

²¹ M. Wawrzak-Chodaczek, op. cit., s. 7.

²² A. Leśniakowska, op. cit., s. 76–77.

²³ J. Karvonen, J. Warsta, *Mobile Multimedia Services Development – Value Chain Perspective*, <http://portal.acm.org/citation.cfm?id=1052404&coll=Portal&dl=ACM&CFID=14611849&CFTOKEN=67112552>, dostęp: 18.11.2013 r.

depresji u ludzi zbyt często korzystających z Internetu”²⁴. Podobne wyniki badań uzyskał polski uczony D. Batorski w 2004 roku, który potwierdził tezę „zgubnego wpływu korzystania z sieci i zubożenia bezpośrednich kontaktów społecznych”²⁵.

W 2003 roku K. Henne na podstawie przeprowadzonych analiz badań wykazała, iż „sieć traktowana jako narzędzie społeczne w dużej mierze wykorzystywana jest w procesie komunikacji”²⁶. Badania przeprowadzone przez E. F. Grossa, J. Juvonena i S. L. Gabl’a w 2002 roku wskazały, iż do „zachowania zdrowia psychicznego niezbędne jest podtrzymywanie bezpośrednich relacji społecznych, które zapewniają poczucie szczęścia, dzięki nawiązywaniu kontaktów *face to face* z innymi członkami społeczności”²⁷.

Jedne z pierwszych badań, które ukazały negatywne oddziaływanie Internetu w kontaktach społecznych, zostały przeprowadzone w 2002 roku przez L. Erbringa i N. H. Nie. Wyniki wskazały, że im więcej czasu badani spędzali w sieci, tym ich kontakty z najbliższymi z realnego otoczenia ulegały osłabieniu²⁸.

Wpływ korzystania z sieci na człowieka wydaje się być niejednoznaczny i złożony, a badania E. J. Moody’ego z 2001 roku z jednej strony pokazują, iż przyczynia się on do wzrostu poziomu samotności emocjonalnej, zaś z drugiej do jej obniżenia, co następuje wraz ze wzrostem czasu spędzonego w sieci²⁹.

Podobne wnioski uzyskali w swoich badaniach C. Sanders, T. Diego, M. Kaplan, T. Field. Jednoznacznie wynikało z nich, iż komunikacja za pośrednictwem sieci znacznie osłabia relacje z rodziną i przyjaciółmi³⁰.

Dobroczynne oddziaływanie sieci zostało przedstawione w licznych badaniach na przestrzeni kilkunastu ostatnich lat. K. Skarżyńska i K. Henne w opublikowanych wynikach analiz z roku 2000 wykazały wyższe poczucie szczęścia i dobrostanu psychicznego u osób regularnie korzystających z sieci³¹. Ci sami naukowcy udowodnili, że „osoby korzystające z Internetu mają więcej kontaktów interpersonalnych, a więc i większą liczbę przyjaciół oraz wyższe poczucie wsparcia społecznego”³². Również L. H. Show oraz L. M. Grant

---

²⁴ R. Kraut, M. Petersson, M. Ludmark, V. Keisler, S. Mukhopadhyay, T. Scherlis, *Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being?*, „American Psychologist” 1998, nr 53(9), s. 1017.

²⁵ D. Batorski, *Ku społeczeństwu informacyjnemu [w:] Diagnoza społeczna 2003. Warunki i jakość życia Polaków*, red. J. Czapiński, T. Panek, Wyd. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2004, s. 195.

²⁶ A. Hanne, *Kompetencja społeczna i integracja emocjonalna z zagrożenie w Internecie. Psychologia jakości życia 2*, op. cit., s. 111.

²⁷ F. Gross, J. Juvonen i S. L. Gable, *Internet use and well-being in adolescences*, „Journal of Social Issues”, op. cit., nr 58(1), s. 75–76.

²⁸ L. Erbring i N. H. Nie, *Internet and society: A preliminary report*. *It & Society*, 1(1), op. cit., s. 19.

²⁹ E. J. Moody, *Internet use and its relationship to loneliness*, „CyberPsychology & Behavior” 2007, nr 3(4), s. 395.

³⁰ C. Sanders, T. Diego, M. Kaplan, T., *the relationships of internet use to depression and social isolation among adolescents*, *Adolescence*, s. 237.

³¹ K. Skarżyńska, K. Hanne, *Thriving in the Internet: the Internet, well-being and social capital*, „Academia. the Magazine of the Polish Academy of Sciences” 2004, nr 3(3), s. 4.

³² K. Skarżyńska, K. Henne, *Internet, kapitał społeczny, szczęście. Kto i dlaczego korzysta z Internetu?*, „Kolokwia Psychologiczne” 2005, nr 35, s. 172.

udowodnili w swoich badaniach spadek poczucia osamotnienia oraz wzrost samooceny i wsparcia społecznego u osób regularnie korzystających z Internetu³³.

Wbrew temu, co sądzi większość badaczy na temat społeczeństwa informacyjnego, magnetyzm komunikowania się przez Internet nie wynika z chęci szybszego i lepszego sposobu kontaktu, lecz z możliwości bycia anonimowym oraz tworzenia własnego, niczym nie ograniczonego wizerunku³⁴.

Powyższe wyniki badań pozwalają stwierdzić, iż z jednej strony sieć ułatwia nawiązywanie nowych kontaktów społecznych, zaś z drugiej nie jest w stanie całkowicie zastąpić relacji *face to face*. Nie można zatem jednoznacznie stwierdzić, że Internet pozytywnie bądź negatywnie wpływa na bezpośrednie kontakty społeczne, lecz często stanowi ich uzupełnienie. Wydawać się więc może, że podtrzymywanie bezpośrednich kontaktów społecznych zależy od sposobu wykorzystywania sieci przez jej użytkowników, od tego, jakie mają motywy oraz z czego muszą zrezygnować, aby czerpać z niego zyski.

Kontakty społeczne użytkowników sieci

Nowoczesne technologie teleinformatyczne zastąpiły tradycyjne metody komunikacji, stając się systemem pionierskim. Z zasobów sieci internetowej czerpanych jest na co dzień mnóstwo ważnych informacji na płaszczyźnie poznawczej, konsumenckiej i społecznej. Nowoczesne programy komputerowe w połączeniu z Internetem umożliwiają pracę z domu czy w podróży, dostęp do poczty elektronicznej czy wymianę korespondencji w kilka sekund. Internet jawi się jako **potężna maszyna**, która w radykalny sposób odmieniła wszystkie znane człowiekowi domeny życia społecznego. Gruntownemu przeobrażeniu uległ również dotychczas obowiązujący model kultury oraz styl życia społecznego.

Na podstawie raportu przeprowadzonego w roku 2016 przez Główny Urząd Statystyczny w Warszawie (*Spoleczeństwo informacyjne w Polsce w 2016 roku*) wykazano, iż media społecznościowe należą do narzędzi coraz powszechniej stosowanych zarówno w życiu prywatnym, jak i biznesie. Przedsiębiorstwa wykorzystują je przede wszystkim w celach marketingowych jak również współpracy z partnerami biznesowymi³⁵. W raporcie tym wykazano, iż dostęp do sieci oraz nieograniczone możliwości kontaktów z drugim człowiekiem zrewolucjonizowały codzienne życia ludzi na całym świecie.

Komunikacja międzyludzka służy wymianie myśli, poglądów, pozwala wyrazić siebie oraz dowiedzieć się, co czują i myślą inni odbiorcy. Zatem trudno jest nam zwizualizować życie w społeczeństwie, rodzinie czy pracy bez możliwości bezpośredniego kontaktu z najbliższymi³⁶. Spotkania z rówieśnikami stanowią bardzo istotny aspekt rozwoju społecznego jednostki, kiedy grupy ludzi tworzą naturalną płaszczyznę uczenia się obowiązujących reguł. Człowiek już od najmłodszych lat wykazuje potrzebę obcowania z najbliższymi, a w miarę dorastania zakres jego kontaktów ulega rozszerzeniu i wychodzi

---

³³ L. H. Show, L. M. Grant, *in defence of Internet: the relationships between Internet communication nad depression, loneliess, slef-esteem, and perceived social support*, „CyberPsychology & Behavior” 2002, nr 2(5), s. 169–170.

³⁴ J. Sowa, *Archipelag blogów* [w:] *Liternet.pl*, red. P. Marecki, Rabid, Kraków 2003, s. 163.

³⁵ https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosc/5497/2/6/1/si__sygnalna_2016.pdf, dostęp: 10.06.2016 r.

³⁶ M. Wawrzak-Chodaczek, op. cit. s. 9.

poza grono rodzinne. Spotkania *face to face* zapewniają bliskość, stabilność, zrozumienie i poczucie bezpieczeństwa, czego nie jest w stanie zapewnić sieć. Żyjąc w społeczeństwie informacyjnym, człowiek ma świadomość, iż głównym zadaniem Internetu jest gromadzenie i przekazywanie informacji oraz zaspokajanie potrzeb człowieka. Jednakże duża liczba osób nie ma świadomości, że w sposób podświadomy wpływa on na realne kontakty z otoczeniem, uzależnia oraz rzutuje na całokształt życia społecznego.

Popularnym sposobem komunikowania się stała się poczta internetowa, czaty, portale społecznościowe czy komunikatory. Rozmowy za pośrednictwem sieci stanowią doskonały zamiennik telefonów, dodatkowo posiadają możliwość prowadzenia video rozmowy zbliżonej do konwersacji bezpośredniej. Każdy użytkownik sieci może uczestniczyć w wielu rozmowach jednocześnie, lecz pozbawiony jest całkowicie bliskości emocjonalnej, która pozwoliłaby mu na dokonywanie prawidłowej oceny otoczenia.

Istotnym niebezpieczeństwem wynikającym z braku bezpośredniego kontaktu z rozmówcą jest problem określenia tożsamości. Anonimowość, którą zapewnia Internet, stwarza poczucie bezpieczeństwa, pozwalając na większą śmiałość i otwartość w kontaktach interpersonalnych. Korzystanie z sieci prowadzi również często do fałszowania tożsamości użytkownika, czego konsekwencją jest zakłamanie i utrata wiarygodności danego kanału informacyjnego. Bycie anonimowym w sieci pozwala z jednej strony na bardziej swobodną i przemyślaną komunikację, jednak brak bezpośredniego kontaktu oraz sygnałów niewerbalnych podczas rozmowy sprawia, iż ludzie są bardziej chłodni i obojętni wobec siebie oraz na potrzeby innych.

Przebywanie w świecie wirtualnym powoduje, iż komunikacja przebiega w odmienny sposób, ograniczając doświadczenia sensoryczne człowieka. Brak fizycznego kontaktu między rozmówcami wprowadza liczne przeszkody w wymianie niewerbalnych składników komunikacji. Uwalnia ich od towarzyszących im ograniczeń ze względu na płeć, wiek czy status społeczny. Niepodważalnym faktem jest, że osoby komunikujące się za pośrednictwem Internetu porozumiewają się, bazując wyłącznie na informacjach tekstowych, co powoduje zubożenie w przekazie niewerbalnych elementów informacyjnych³⁷.

Specyfiką języka internetowego jest stosowanie skrótów, symboli obrazkowych, brak polskich liter czy znaków interpunkcyjnych. Często używane są spolszczenia wyrazów pochodzących z języka angielskiego oraz bagatelizowanie obowiązujących zasad pisowni. Z jednej strony język internautów można uważać za coś nowego, innowacyjnego, co tworzy bogatszą formę słownictwa polskiego, rozszerzoną o nowe słowa i zwroty. Z drugiej zaś strony wszystkie wprowadzane **anomalie** językowe wpływają na zubożenie ojczystego języka, co w następstwie prowadzi do utraty zdolności poprawnego porozumiewania się ze społeczeństwem.³⁸

Nie ulega wątpliwości, że komunikowanie się w sposób bezpośredni jest niezwykle skutecznym mechanizmem, niezbędnym w podtrzymywaniu bliskich relacji interpersonalnych. Odznacza się wysoką wiarygodnością i efektywnością w przekazywaniu informacji oraz zbliża do siebie ludzi. Obecnie Internet traktowany jest jako fundamentalne medium służące podtrzymywaniu więzi towarzyskich, które umożliwia wymianę myśli, poglądów oraz pozyskanie wiedzy, lecz nie jest w stanie zastąpić człowieka w **realnym świecie**. Porozumiewanie się za pośrednictwem blogów pozwala rozmówcom nawiązywać nowe kontakty

³⁷ Ibidem, s. 30–31.

³⁸ Ibidem, s. 36–37.

przy jednoczesnym zachowaniu anonimowości i nieograniczonej możliwości autoprezentacji. Autorzy blogów dzielą się swoimi problemami życia codziennego, radościami i sukcesami. O tym, co piszą, może przeczytać każdy, kto ma dostęp do sieci, a oni sami stają się osobami publicznymi. Ten rodzaj aktywności pozwala w sposób wirtualny pozyskać bliską grupę ludzi, którzy borykają się z podobnymi problemami. Wielu osobom taki rodzaj kontaktów jest w stanie pomóc uzyskać wsparcie w grupie zaufanych osób. Ciekawy jest również fakt, iż internetowe blogi mogą pełnić funkcję terapeutyczną, gdyż pozwalają wyrazić siebie, swoje poglądy oraz opinie na dany temat. Niepodważalnym faktem jest jednak to, że to człowiek tworzy społeczeństwo, a nie nowoczesne urządzenia technologiczne, które nie zapewnią wsparcia, akceptacji, bliskości czy miłości, gdyż stanowią jedynie ich substytut.

Obecnie obieg informacji nabrał szybkiego tempa, a ludzie nie ufają już bezgranicznie gazetom czy telewizji. Często sięgają do sieci i na blogi, aby tam znaleźć obiektywną prawdę na dany temat. Dla ludzi niepełnosprawnych sieć stanowi doskonałą formę alternatywnego sposobu komunikowania się na równi z innymi. Znakomitą i najczęściej wykorzystywaną przez nich usługą jest przesyłanie wiadomości za pomocą poczty elektronicznej, która pozwala komunikować się z innymi, stanowiąc doskonałe wsparcie emocjonalne. Równie często wykorzystywane są wszelkiego rodzaju sterowane komunikatory, które za pomocą dźwięku czy ruchu pozwalają nawiązać nowe znajomości oraz podtrzymać te już istniejące.

Sieć internetowa dla grupy ludzi o różnym stopniu niepełnosprawności jest często jedynym środkiem porozumiewania się ze światem zewnętrznym. Osoby te z uwagi na swoją ułomność często nie mają możliwości nawiązania bezpośredniego kontaktu z drugim człowiekiem. Sieć jest zatem dla nich **skarbnicą pozyskiwania wiedzy**, treści kulturowych, a w szczególności stanowi doskonałą i często jedyną formę nawiązywania znajomości, tak ważnych w życiu każdego człowieka.

Szybkie tempo przeobrażenia społeczeństwa informacyjnego pociąga za sobą nieustanną potrzebę rozwoju, doskonalenia własnych umiejętności oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Alternatywną formą pozyskiwania wiedzy stała się teleedukacja, stanowiąca ważny element, głównie w rozwoju osób niepełnosprawnych. Sieć stwarza im możliwość pracy w domu, która pomaga rozwijać umiejętności analizowania, abstrahowania, klasyfikowania, oferując jednocześnie możliwość łatwego przełamania barier w komunikacji z innymi ludźmi. Nieustannie pojawiają się tezy mówiące, iż sieć stanowi doskonałą formę kształcenia, pracy i rozrywki dla osób niepełnosprawnych, lecz również przyczynia się do wyobcowania, izolacji, a z czasem i wykluczenia społecznego. Nowoczesna technologia to rozmaite urządzenia i aplikacje wspomagające osoby niepełnosprawne, jak monitory brajlowskie, syntezatory mowy, programy czytające z ekranu czy powiększające pismo. Tego typu formy są szczególnie ważne dla osób nie mogących samodzielnie się poruszać z powodu swojej niepełnosprawności oraz licznych barier architektonicznych i urbanistycznych.

Możliwość komunikowania się za pośrednictwem sieci jest szczególnie ważna dla dzieci i młodzieży odizolowanej w placówkach szpitalnych. Wiele z tych osób nie ma możliwości nawiązania bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami z powodu choroby, a Internet daje im taką szansę, zaspokajając potrzebę bliskości z innymi. Takie rozwiązania pozwalają również na przełamanie zasadniczego problemu osób chorych i niepełnosprawnych związanego z ograniczonym dostępem do informacji.

Odpowiedź na wyżej postawione pytania nie jest łatwa i jednoznaczna, lecz bez wątpienia dostęp do sieci internetowej otwiera nowe, nieograniczone możliwości kształcenia i nawiązywania kontaktów społecznych. Zdalne nauczanie czy komunikowanie w pewnym

sensie eliminuje owe bariery, ułatwiając pozyskiwanie informacji i nowych znajomości. Wyżej przedstawione przykłady pozwalają stwierdzić, że technologia internetowa stwarza ogromne możliwości dla całej społeczności. Jednakże wypiera te dotychczas stosowane formy nawiązywania kontaktów i tym samym doprowadza do większej izolacji i osamotnienia człowieka.

Obecnie coraz trudniej jest sobie wyobrazić życie człowieka bez komputera podłączonego do sieci, biorąc pod uwagę wszystkie pozytywne aspekty jego oddziaływania. Ludzie, komunikując się głównie za pośrednictwem Internetu, tracą umiejętność nawiązywania bezpośrednich kontaktów społecznych, co w konsekwencji prowadzi do wykluczenia społecznego. Ogólnodostępna sieć z jednej strony zapewnia użytkownikom wsparcie, poczucie bezpieczeństwa, swobodę wypowiedzi, oderwanie się od rzeczywistości czy ujawnienie własnej tożsamości. Z drugiej zaś strony – zaspokojenie wyłącznie jednego rodzaju potrzeby nie jest w stanie zapewnić poczucia satysfakcji z życia. Biorąc pod uwagę, iż każdy potrzebuje nieustannej łączności z drugą osobą, wydaje się oczywiste, iż kluczowym sposobem na podtrzymanie bliskich kontaktów towarzyskich są spotkania *face to face*.

Zachowanie każdego człowieka zdeterminowane jest zaspokojeniem potrzeb, zarówno tych materialnych, jak i emocjonalnych. Wśród najważniejszych, w jakie wyposażony jest człowiek, wyróżnić możemy bliskość i czułość, które zapewniają poczucie bezpieczeństwa i spokoju. Z kolei ich brak wywołuje **strach**, który doprowadza do uruchomienia odpowiednich mechanizmów obronnych. Internet pozwala na swobodną ekspresję uczuć i emocji, które w realnym życiu spotkałyby się z dezaprobatą. Dzięki anonimowości w sieci ludzie nie są zobligowani do przestrzegania norm i zasad obowiązujących w świecie rzeczywistym³⁹.

Żadna technologia nie jest w stanie zaspokoić potrzeby bliskości, gdyż taką możliwość zapewnić może tylko kontakt z drugim człowiekiem. Z kolei nowoczesne narzędzia komunikacyjne oferują tylko pozorne złudzenie akceptacji i przynależności do danej grupy społecznej, gdyż nie posiadają wiarygodnego źródła pochodzenia. Realna bliskość jest więzią, którą człowiek ciągle musi odnawiać i umacniać w stosunku do człowieka, a nie do nowoczesnej technologii teleinformatycznej. Mówiąc o bliskości, mamy na myśli tę fizyczną, emocjonalną i psychiczną, które wzajemnie się uzupełniają, dając radość i bezpieczeństwo. Spotkania *face to face* zapewniają człowiekowi poczucie bycia potrzebnym przy jednoczesnym wypełnieniu pustki i samotności.

Proces socjalizacji nierozzerwalnie związany jest z samoświadomością jednostki, możliwą dzięki bezpośrednim kontaktom społecznym. Wirtualny kontakt okazuje się być często zgubny i stwarza tylko złudne wrażenie bliskości. Jest on autentyczny tylko wtedy, gdy pojawia się bliska więź i wymiana komunikatów w świecie rzeczywistym.

Bliska interakcja jest jednym z fundamentów kształtowania stosunków społecznych, determinujących udział jednostki w szeroko rozumianej sferze życia społecznego i kulturalnego⁴⁰. Tylko dzięki funkcjonowaniu w świecie rzeczywistym człowiek jest w stanie doświadczać radości życia ze wszystkimi jego urokami.

---

³⁹ T. Cantelmi, L. G. Grifo, *Wirtualny umysł. Fascynująca pajęczyna Internetu*, Wyd. Bratni Zew, Kraków 2003, s. 156–157.

⁴⁰ A. Szumakowicz, *Komunikowanie masowe i komunikowanie medialne. Środki przekazu informacji i formowanie ładów społecznych* [w:] *Media i edukacja w globalizującym się świecie*, red. M. Sokołowski, Olsztyn 2003, s. 288.

Podsumowanie

Porozumiewanie się z innymi to zasadniczy element życia jednostki w danym czasie i miejscu, który służy wymianie informacji oraz umożliwia tworzenie nowych wzorców społecznych. Trudno jest sobie dziś wyobrazić społeczeństwo funkcjonujące bez możliwości komunikowania się za pośrednictwem sieci. Wzrost znaczenia popularności nowoczesnych mediów z jednej strony przyczynia się do alienacji jednostki, zaś z drugiej stworzył całkiem nowe możliwości nawiązywania kontaktów. Eksplozja Internetu zmieniła wszystko: relacje między ludźmi, sposób uprawiania polityki, działanie firm i mechanizmy osiągania sukcesu. Sieć stała się **drzwiami na świat** dla osób chorych, cierpiących i niepełnosprawnych, umożliwiając im komunikację ze światem zewnętrznym, dostęp do wiedzy czy rozrywki.

Kultura w sposób naturalny została dana człowiekowi, umożliwiając mu przejście na wyższy poziom bytowania społecznego i kulturalnego. Dostęp do sieci przyczynił się do lepszego funkcjonowania człowieka w społeczeństwie, umożliwiając mu komunikowanie się z ludźmi na odległość. Nowoczesne technologie stanowią nieodłączny element środowiska społecznego, który, wkraczając do domów i codziennego życia człowieka, wpłynął na zmianę form aktywności społecznej i relacji międzyludzkich. Szeroki wachlarz możliwości korzystania z elektronicznych mediów czyni codzienną aktywność ludzką bardziej wydajną, wygodną i zabawną. Z drugiej zaś strony pojawia się problem alienacji społecznej w wyniku permanentnego korzystania z nowych technologii komunikacyjnych. Poczucie alienacji jest często rezultatem braku potrzeby relacji z innymi ludźmi, obowiązującymi normami i wartościami społecznymi oraz sobą samym.

Porozumiewanie się wyłącznie za pomocą jednego kanału informacyjnego ogranicza możliwość nawiązania bezpośrednich kontaktów społecznych oraz **odbiera czas**, który można by przeznaczyć na pogłębianie więzi z najbliższymi z realnego otoczenia. Komunikacja w sposób bezpośredni wymaga od ludzi dużego trudu i wysiłku, gdyż przebiega na wielu poziomach gestu, mowy i mimiki. Rozmowa *face to face* angażuje w większym stopniu emocje, które ludzie często boją się ujawniać. Fałszywe wyobrażenia na temat własnej osoby wykreowane w sieci stają się łatwiejszym i bezpieczniejszym sposobem nawiązywania kontaktów społecznych. Dla jednych sieć jest błogosławieństwem, bez którego nie wyobrażają sobie życia, zaś przez innych jest krytykowana za fałsz, zakłamanie i ograniczanie bezpośrednich kontaktów towarzyskich.

Analizując zależności wynikające z możliwości komunikacji w sieci, trzeba wyraźnie zaznaczyć, iż coraz więcej ich w przestrzeni człowieka. Można to wnioskować nie tylko po licznych aplikacjach, umożliwiających zamieszczanie coraz to nowych informacji czy zdjęć, ale także po tym, iż zmieniła się sama forma komunikacji, gdyż nie jest już jak dawniej chłodna i pozbawiona emocji. Dzięki rysunkom czy emotikonom użytkownicy mogą przekazać swemu rozmówcy także uczucia czy emocje i choć stanowi to tylko namiastkę **mowy ciała**, jest naturalnym elementem realnej komunikacji. Internet zmienił świat, a człowiek poprzez jego użytkowanie więcej zyskał niż stracił. Z jednej strony zbyt częste angażowanie się w sieć może przyczynić się do utraty człowieczeństwa, lecz nie jest ono w stanie zmienić pierwotnej natury człowieka.

Niewątpliwie komunikacja internetowa jest skutkiem rozwoju technologii, która ze względu na swoje nieograniczone możliwości wykreowała nową, wirtualną rzeczywistość. Jedno jest pewne, człowiek jest w posiadaniu narzędzia, którego w pełni jeszcze nie poznał, ale zdążył się od niego uzależnić. Można zatem stwierdzić, iż ludzie tworzący kulturę społeczeństwa sieci nie potrafią już sprawnie funkcjonować bez internetowych

komunikatorów, które stały się podstawową platformą służącą pozyskiwania nowych więzi społecznych, a nie tylko siecią przyjacielskich powiązań.

M. Castells napisał, „że w pewnych warunkach Internet może działać jako substytut innego rodzaju aktywności [...], więc nie należy tego bagatelizować z uwagi na młode społeczeństwo, które coraz bardziej zdominowane jest przez rzeczywistość wirtualną”⁴¹.

Internet już dziś zmienił świat i wciąż go zmienia, jawiąc się jako uniwersalne medium służące komunikacji i wymianie informacji. Sieć bezpowrotnie przeobraziła sposób komunikowania się ludzi, obejmując wszystkie dziedziny życia społecznego człowieka, jednocześnie otwierając nowe możliwości, jakich do tej pory nie było.

Podstawową różnicą, która oddziela świat rzeczywisty od sieciowego, jest fakt, iż interakcje w nich przebiegające odbywają się z różną prędkością i na różnych poziomach emocjonalnych. Szybka dywergencja świata rzeczywistego wykreowanego przez sieć może rodzić tylko problemy w skali przerastającej możliwości współczesnego człowieka. Można więc przypuszczać, iż rzeczywistą przestrzenią funkcjonowania człowieka nie będzie już – jak dawniej – literatura czy sztuka, które stanowiły bezpośrednie odbicie świata rzeczywistego, lecz sieć internetowa. Tworzy się zupełnie nowa, wirtualna rzeczywistość, której nie można już zatrzymać, lecz należy nauczyć się w niej żyć i oddzielać od świata zewnętrznego.

Pablo Picasso uznał kiedyś „komputery za urządzenia bezużyteczne, gdyż jedyne, co potrafią, to udzielać odpowiedzi”⁴². Śmiało można stwierdzić, że ta opinia w dzisiejszych czasach nie ma już uzasadnienia. Świat sterowany za pomocą komputerów stał się źródłem niezliczonych pytań o doniosłość jego znaczenia, którego nie można przewidzieć, gdyż to niedaleka przeszłość jest w stanie wytyczyć jego los.

Bibliografia

- Cantelmi T., Grifo L. G., *Wirtualny umysł. Fascynująca pajęczyna Internetu*, Wyd. Bratni Zew, Kraków 2003.
- Capra F., *the Hidden Connections: Integrating the Biological, Cognitive, and Social Dimensions of Life into a Science of Sustainability*, Doubleday, New York 2002.
- Castells M., *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, przeł. Hornowski T., Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2003.
- Castells M., *Spoleczeństwo Sieci*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2008.
- Erbring L. i. Nie N.H., *Internet and society: A preliminary report*, „It & Society” 2002, nr 1(1).
- Eriksen T.H., *Tyrania chwili*, przekład G. Sokół, Warszawa 2003.
- Goban-Klas T., *Media i komunikowanie masowe*, Warszawa–Kraków 1999.
- Grossa F., Juvonena J. i Gabla S.L., *Internet use and well-being in adolescences*, „Jurnal of Social Issues” 2011, nr 58(1).
- Hall E.T., *Bezgłośny język*, Warszawa 1987.

⁴¹ M. Castells, *Galaktyka Internetu...*, s. 144.

⁴² D. Zbisławska, *Nieograniczone możliwości*, „Zachodniopomorski Dwumiesięcznik Oświatowy. Refleksje”, red. S. Iwasiuk, nr 2/2012.

- https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5497/2/6/1/si__sygna-na_2016.pdf, dostęp: 10.06.2016 r.
- Hanne A., *Kompetencja społeczna i integracja emocjonalna z zagrożenie w Internecie. Psychologia jakości życia 2*, <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/1966/Kompetencja%20spo%20eczna%20i%20inteligencja%20emocjonalna%20a%20zaan-ga%20owanie%20w%20Internet.pdf?sequence=1>), dostęp: 25.06.2013 r.
- Karvonen J., Warsta J., *Mobile Multimedia Services Development – Value Chain Perspective*, <http://portal.acm.org/citation.cfm?id=1052404&coll=Portal&dl=ACM&CFID=14611849&CFTOKEN=67112552>, dostęp: 18.11.2013 r.
- Kearney P., Plax T.G., *Public Speaking in a Diverse Society*, Myfield Pub. Co, Mountain Vie, California 1996.
- Kęsy M., *Spoleczeństwo informacyjne w rozwoju cywilizacyjnym ludzkości*, Rzeszów 2011.
- Kraut R., Petersson M., Ludmark M., Keisler V., Mukhopadhyay S., Scherlis T., *Internet paradox: A social technology that reduces*. Batorski D., *Ku społeczeństwu informacyjnemu* [w:] *Diagnoza społeczna 2003. Warunki i jakość życia Polaków*, red. J. Czapiński, T. Panek, Wyd. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2004.
- Leśniakowska A., *Reklama internetowa*, Wydawnictwo One Press Helion, Gliwice 2006.
- Moody E.J., *Internet use and its relationship to loneliness*, „CyberPsychology & Behavior” 2007, nr 3(4).
- Pacek B., Hoffman R., *Działania sił zbrojnych w cyberprzestrzeni*, Warszawa 2013.
- Rogers E.M. i Steinfatt T.M., *Intercultural Communication*, Waveland Press 1999.
- Sanders C., Diego T., Kaplan M., *the relationships of internet use to depression and social isolation among adolescents*, „Adolescence” 2000, nr 35, s. 237–242.
- Show L.H., Grant L.M., *in defence of Internet: the relationships between Internet communication nad depression, loneliess, slef-esteem, and perceived social support*, „CyberPsychology &Behavior” 2005, nr 2(5).
- Sowa J., *Archipelag blogów* [w:] *Liternet.pl*, red. Marecki, Rabid, Kraków 2003, s. 163.
- Sobol E., *Podręczny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016.
- Skarżyńska K., Hanne K., *Thriving in the Internet: the Internet, well-being and social capital*, „Academia. the Magazine of the Polish Academy of Sciences” 2004, nr 3(3).
- Skarżyńska K., Henne K., *Internet Kapitał społeczny, szczęście. Kto i dlaczego korzysta z Internetu?*, „Kolokwia Psychologiczne” 2007, nr 35.
- Smelser N.J., *Sociology*, New York 1991.
- Soacial involvement and psychological well-being?*, „American Psychologist” 2005, nr 53(9).
- Stempnakowski Z., *Administracja elektroniczna* [w:] *Spoleczeństwo informacyjne – problemy rozwoju*, red. A. Szewczyk, Warszawa 2007, s. 48.
- Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1963.
- Szumakowicz A., *Komunikowanie masowe i komunikowanie medialne. Środki przekazu informacji i formowanie ładu społecznego* [w:] *Media i edukacja w globalizującym się świecie*, red. M. Sokołowski, Olsztyn 2003.

- Taylor E. B., *Anthropology, an Introduction to the Study of Man and Civilization*, Apleton, New York 1909 (org. 1871).
- Wawrzak-Chodaczek M., *Komunikacja społeczna w świecie wirtualnym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.
- Wiatr J., *Spoleczeństwo. Wstęp do socjologii systematycznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1971.
- Zbisławska D., *Nieograniczone możliwości*, „Zachodniopomorski Dwumiesięcznik Oświatowy. Refleksje”, red. S. Iwasiuk, nr 2/2012.

SUMMARY

Agnieszka Chęć-Małyszek

Culture of the network society and direct social contacts

The mode of human interaction has been altering since the processes of technological and civilisational advancement have paced so hectically. the ubiquitous worldwide Internet network has overpowered the world by creating very positive phenomena which facilitate our functioning in today's constantly changing society. One of the most pervading problems of a contemporary man resulting from the unlimited Internet access and online reality is the inert decline in face to face interaction. It is observed that the social and family relations loosen, which has severe consequences for the society as such. the influence of the Internet on cultural and social changes has been analysed from different viewpoints and this paper shows various aspects of online social network sites and their impact on real-life human interaction.

Key words: communication, culture of the network society, face-to-face contact, direct social contacts, network communication.

Data wpływu artykułu: 28.02.2018 r.

Data akceptacji artykułu: 16.01.2019 r.